

Prof. dr. sc. Maja Čolaković

Doc. dr. sc. Ramajana Demirović

Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

TJELESNO KAŽNJAVANJE DJECE – ZAKONODAVSTVO I PRAKSA U BOSNI I HERCEGOVINI

Tjelesno kažnjavanje djece najčešći je i u mnogim državama još uvijek legalan i društveno opravdan oblik nasilja nad djecom. Primjenjuje se u porodici, alternativnim oblicima smještaja i obrazovno-odgojnim ustanovama kao odgojna i disciplinska metoda. U pojedinim pravnim sistemima inkorporirano je u pravosudni sistem kao vrsta krivične sankcije ili odgojna metoda u institucijama za izvršenje krivičnih sankcija.

Tjelesnim kažnjavanjem djece duboko se zadire u njihova lična dobra: život i tjelesni integritet, zdravlje, ljudsko dostojanstvo, slobodu itd. U državama u kojima je dozvoljeno, ono se suprotstavlja ustavom garantiranom pravu na jednakost pred zakonom i jednaku zaštitu svih ljudskih bića.

Višedecenijska kampanja zagovaranja zakonske zabrane ove negativne pojave koju provode međunarodne i regionalne organizacije za zaštitu ljudskih/dječjih prava pozitivno je utjecala na promjenu društvene svijesti i eliminiranje tjelesnog kažnjavanja u velikom broju država svijeta. Bosna i Hercegovina spada među zemlje u kojima u tom pogledu postoji raskorak između zakonodavne regulacije i prakse. Tjelesno kažnjavanje u porodici i obrazovno-odgojnim ustanovama eksplicitno ili posredno je zabranjeno i kažnjivo, ali praksa pokazuje da je ono još uvijek široko rasprostranjeno i općeprihvatljivo kao odgojna metoda u porodici.

U radu će biti analizirana zakonodavna rješenja ovog pitanja u komparativnom i bosanskohercegovačkom pravu te istražena pravna i društvena praksa u pojedinim zemljama svijeta, kako bi se ukazalo na nužnost njegove zakonske reforme u Bosni i Hercegovini i provođenja sveobuhvatne edukacije njenih građana o štetnosti tjelesnog kažnjavanja za razvoj ličnosti djeteta i ostvarenje njegovih prava.

Ključne riječi: Tjelesni integritet; Zdravlje; Prava djeteta; Roditelj; Škola.

Maja Čolaković, maja.colakovic@unmo.ba.

Ramajana Demirović, ramajana.demirovic@unmo.ba.

1. UVODNA RAZMATRANJA

Tjelesno kažnjavanje djece egzistira vijekovima u svim dijelovima svijeta. Postoji i u savremenom društvu. U pojedinim zemljama, među koje spadaju i razvijene zemlje Zapada i Istoka, još uvijek je legalno.¹ U drugima se njegova primjena u praksi prešutno tolerira i većinom društveno opravdava kao vid discipliniranja djece, odnosno prihvatljiva metoda u njihovom odgoju. Izvjestan broj zemalja izričito zabranjuje svaki vid tjelesnog kažnjavanja djece.

Podaci UNICEF-a pokazuju da je širom svijeta gotovo 300.000.000 djece u dobi između dvije i četiri godine redovno podvrgnuto nasilnom discipliniranju poduzetom od osoba koje se o njima staraju, dok 250.000.000 djece biva kažnjeno tjelesnim kaznama. 732.000.000 djece školskog uzrasta (od šest do 17 godina) žive u zemljama u kojima upotreba tjelesnih kazni u školama nije potpuno zabranjena.² Iz istog izvora dolazi podatak da 1.100.000 osoba koje brinu o djeci (roditelji, staratelji, odgajatelji itd.), smatra tjelesno kažnjavanje nužnim i korisnim dijelom njihovog odgoja.³

Tjelesno kažnjavanje djece najčešće se upotrebljava u domu i porodici kao odgojna i disciplinska metoda. U istom cilju koristi se i u alternativnim oblicima smještaja i odgojno-obrazovnim ustanovama (vrtiću, školi, ustanovama za produženi boravak itd.). Određene države uključile su tjelesno kažnjavanje djece u svoj pravosudni sistem kao vrstu krivične sankcije ili odgojnu metodu u institucijama za izvršenje krivičnih sankcija (zatvori, kazneno-popravni domovi i slično).

Shodno definiciji Odbora za prava djeteta Ujedinjenih nacija,⁴ pod tjelesnim kažnjavanjem smatra se svaka kazna u kojoj se koristi fizička sila i čija je svrha prouzrokovati određeni stepen bola ili nelagode, bez obzira na to koliko oni bili lagani, kao i svi drugi oblici kažnjavanja, bez upotrebe fizičke sile, koji su za dijete okrutni i ponižavajući.⁵

¹ Na primjer, Sjedinjene Američke Države (u daljem tekstu: SAD) dozvoljavaju tjelesno kažnjavanje djece u školama i predškolskim ustanovama. Ono je legalno u 19 saveznih država, većinom onih na jugu, pri čemu svaka od njih propisuje pravila o metodama i oruđima izvršenja. Primjena tjelesnih kazni u pojedinim državama SAD također je dozvoljena u domu i porodici te ustanovama za provođenje krivičnih sankcija. Vid. M. Čolaković, *Maloljetna osoba u građanskom pravu*, Dobra knjiga, Sarajevo 2021, 208.

² UNICEF, *A Familiar face: Violence in the lives of children and adolescent*, <https://data.unicef.org/resources/a-familiar-face/>, 13. 1. 2022.

³ E. J. Durrant, A. Stewart-Tufescu, „Recognizing the child’s right to protection from psychological violence: An update on progress and a call to action“, *Child Abuse & Neglect*, 110 (2020), 104297, 1.

⁴ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), u daljem tekstu: Odbor za prava djeteta UN-a.

⁵ Upotreba fizičke sile uključuje udaranje djece rukom ili drugim predmetima – bičem, štapom, kaišem, cipelom, drvenom kašikom itd. po bilo kojem dijelu tijela. To može biti i trešenje ili bacanje djece, grebanje, štipanje, ujedanje, čupanje kose ili “izvlačenje” ušiju,

U doktrini i praksi razmatra se dilema postoji li razlika između tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja djece.⁶ Tjelesno zlostavljanje podrazumijeva primjenu sile uslijed koje nastaju ili je moguće nastajanje tjelesnih ozljeda,⁷ a nesumnjivo je da takvo djelovanje prema djetetu izaziva i oštećenje njegove psihe. Kompariranjem definicija tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja može se zaključiti da je linija razdvajanja između njih vrlo krhka, pa se tjelesno kažnjavanje može kvalificirati kao korak koji vodi ka tjelesnom zlostavljanju. Odnosno, prema stavu pojedinih autora, osnovna razlika između tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja ogleda se intenzitetu i učestalosti nasilnog ponašanja roditelja.⁸

Posmatrano s pravnog aspekta, tjelesno kažnjavanje djece višestruko je problematično. Jednako kao i odrasle osobe, i djeca su titulari ljudskih, odnosno ličnih prava. Primjenom tjelesnih kazni na njima duboko se zadire u njihova lična dobra: život i tjelesni integritet, zdravlje, ljudsko dostojanstvo, obrazovanje i razvoj te slobodu od mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. U državama u kojima je još uvijek legalno, tjelesno kažnjavanje djece suprotno je ustavom garantiranom pravu na jednakost pred zakonom i jednaku zaštitu svih ljudskih bića.

S obzirom na to da tjelesno kažnjavanje djece zagovaraju (normiraju) i provode odrasle osobe, postavlja se pitanje kojim argumentima one mogu odbraniti faktičko i pravno stanje u kojem djeca uživaju manju zaštitu od nasilja u odnosu na njih. Takav pristup odraslih treba ocijeniti vrlo licemjernim. Smatra se da tjelesno kažnjavanje može biti efikasna metoda kojom se postiže trenutna poslušnost djeteta i prekid njegovog neželjenog ponašanja, ali pritom treba imati na umu da je takva poslušnost u najvećoj mjeri pro-

---

prisiljavanje djece da ostanu u neudobnim položajima, stvaranje opekline ili tjeranje na gutanje (npr., ispiranje djetetovih usta sapunom ili prisiljavanje da guta ljute začine). U oblike kažnjavanja koji nisu tjelesni, ali su, također, veoma okrutni i ponižavajući te suprotni odredbama Konvencije o pravima djeteta Ujedinjenih nacija iz 1989. (*Convention on the Rights of the Child*, u nastavku: KPD) jednako kao i tjelesno kažnjavanje, spadaju kazna koja omalovažava, ponižava, ocrnjuje, prijeti, plaši, ismijava dijete ili stvara od njega “žrtvenog jarca”. Vidjeti detaljnije: UN Committee on the Rights of the Child (CRC), *General comment No. 8 (2006): The Right of the Child to Protection from Corporal Punishment and Other Cruel or Degrading Forms of Punishment* (Arts. 19; 28, Para. 2; and 37, inter alia), 2. 3. 2007, CR-C/C/GC/8, str. 4; <https://www.refworld.org/docid/460bc772.html>, 13. 1. 2022.

⁶ Vid. K. Petrović, *Zabrana telesnog kažnjavanja kao metod vaspitavanja dece*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta UNION, Beograd 2021, <http://union.edu.rs/wp-content/uploads/2021/08/Zabrana-telesnog-kaznjavanja-Katarina-Petrovic-PhD.pdf>, 22. 2. 2022, 36–37.

⁷ M. Ajduković, N. Pećnik, „Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji“, *Revija za socijalnu politiku*, god I, br. 3, Zagreb 1994, 269.

⁸ Vid. N. Pećnik, *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*, Naklada Slap, Jastrebarsko 2003, 16–20.

dukt djetetovog straha i silom nametnutog autoriteta odrasle osobe, a ne istinskog uvažavanja i razumijevanja postojeće situacije.⁹

Osim navedenog, kad je riječ o primjeni tjelesnih kazni u odgoju djece u domu i porodici, s pravnog aspekta sporan je odnos između roditelja i djeteta, odnosno vršenje roditeljskog staranja. Norme porodičnog prava obavezuju roditelje i druge osobe koje se staraju o djeci, da štite njegov tjelesni integritet, brinu o njegovom životu i zdravlju, pa je onda opravdano zapitati se krše li roditelji tu obavezu primjenom tjelesnih kazni u odgoju djeteta.

U zakonodavstvu Bosne i Hercegovine postoje odredbe kojima je izričito ili posredno zabranjeno tjelesno kažnjavanje djece u domu, porodici i obrazovno-odgojnim ustanovama, ali se usprkos tome ono u praksi i dalje umnogome upražnjava i gotovo univerzalno prihvaća kao korisna i opravdana odgojna metoda. Nadležne međunarodne i domaće institucije, prije svih Odbor za prava djeteta UN-a i Institucija ombudsmana/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine insistiraju na što hitnijem eliminiranju takve prakse, uspostavljanjem preciznog zakonodavnog okvira kojim će biti zabranjeni i penalizirani svi vidovi tjelesnog kažnjavanja djece.

Nakon konciznog prikaza najvažnijih internacionalnih dokumenata o ljudskim pravima kojima su zaštićena prava djeteta, kao i stavova pojedinih zemalja o pitanju primjene tjelesnih kazni na djeci, u nastavku radu u fokus analize bit će stavljen normativni okvir i praksu u vezi s ovim pitanjem u Bosni i Hercegovini.

2. INTERNACIONALNA I NACIONALNA PRAVNA REGULACIJA

Afirmiranje i kodificiranje prava djeteta na internacionalnom nivou započinje usvajanjem Ženevske deklaracije o pravima djeteta¹⁰ Lige naroda iz 1924, a nastavlja 1959. donošenjem Deklaracije o pravima djeteta¹¹ Ujedinjenih nacija, zasnovane upravo na principima Ženevske deklaracije. Premda je

---

⁹ Istraživanje provedeno sredinom devedesetih godina 20. vijeka u Velikoj Britaniji, unutar grupe od 76 djece u uzrastu od četiri do sedam godina, pokazalo je njihov većinom negativan doživljaj i utjecaj tjelesne kazne (udaranja) kao odgojne metode. 76 % djece takvim udaranjem doživjelo je tjelesnu bol, njih 34 % emocionalnu bol (osjećaj tuge, žalosti, mizernosti, mrzovoljnosti, uznemirenosti itd.), 13 % je plakalo, a 7 % njih osjetilo se posramljeno i poniženo, želeći pobjeći od roditelja i ne osjećajući više ljubav i empatiju prema njima. Mali postotak djece doživio je takvu kaznu kao pozitivan utjecaj na njihovo ponašanje – 17 % djece željelo se „iskupiti“ tako što će uraditi nešto dobro ili pristojno se ponašati, 6 % djece izvinulo se roditeljima, a 1 % je reklo da su time naučili nešto pozitivno iz svog pogrešnog ponašanja. Vid. E. J. Durrant, „The Global Movement to End All Corporal Punishment of Children“, u: Lenzer, G. (ed.), *Ending violence against children: Making human rights real*, New York 2018, 68.

https://www.researchgate.net/publication/322835487_The_Global_Movement_to_End_All_Corporal_Punishment_of_Children, 13. 1. 2022.

¹⁰ *The Geneva Declaration on the Rights of the Child* (u daljem tekstu: Ženevska deklaracija).

¹¹ *The Declaration on the Rights of the Child* (u daljem tekstu: Deklaracija UN-a).

u oba dokumenta propisana posebna zaštita djeteta i obaveza da mu se osigura normalan tjelesni i psihički razvoj (čl. 1 Ženevske deklaracije i princip 2. Deklaracije UN-a), zabrana tjelesnog kažnjavanja djece u njima nije posebno sankcionirana. Treba naglasiti da Deklaracija UN-a propisuje izričitu zaštitu djeteta od svih oblika zanemarivanja, zlostavljanja i eksploatacije (princip 9), ali shodno važećim društvenim normativima u vrijeme kada je nastala, pod zlostavljanje bi se moglo podvesti samo fizičko nasilje nad djecom, a ne i tjelesno kažnjavanje, jer je ono tada smatrano legitimnom odgojnom metodom.¹²

Konvencija o pravima djeteta čini u tom pogledu značajne korake naprijed, ali ipak ne stiže do krajnjeg cilja, budući da ni ona ne sadrži izričitu zabranu primjene tjelesnih kazni na djeci.¹³ KPD propisuje obavezu državama članicama da poduzimaju sve odgovarajuće mjere radi zaštite djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda ili zloupotrebe, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualnu zloupotrebu, za vrijeme dok se o njemu brinu roditelji, zakonski zastupnik ili neka druga osoba (čl. 19). Kao i u slučaju Deklaracije UN-a, i u KPD-u je ostala otvorenom mogućnost da se pojedini fizički nasrtaji na dijete ne podvedu pod standard „svi oblici nasilja“, naročito ne oni koji se smatraju društveno prihvatljivim kao metode „discipliniranja“.¹⁴

Na faktički raskorak između proklamirane zaštite prava djeteta propisane KPD-om i široko rasprostranjene prakse njihovog tjelesnog kažnjavanja oštro je ukazao 2006. Odbor za prava djeteta UN-a u Općem komentaru br. 8: Pravo djeteta na zaštitu od tjelesnih kazni i drugih okrutnih i ponižavajućih oblika kažnjavanja.¹⁵ Konstatirajući da je tjelesno kažnjavanje oblik „legaliziranog nasilja nad djecom“, Odbor je od svih država potpisnica izričito zatražio da bez odgađanja provedu aktivnosti u cilju zabrane i eliminiranja svih tjelesnih kazni i svih drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja djece te kreiraju adekvatne mjere za podizanje društvene svijesti o ovom pitanju. Ovaj stav Odbor za prava djeteta UN-a potvrdio je i u Općem komentaru br. 13: Pravo djeteta na zaštitu od svih oblika nasilja.¹⁶

¹² E. J. Durrant, A. Stewart-Tufescu, 2.

¹³ Iako su i prije usvajanja KPD-a pojedine države već imale zakonske odredbe kojima se zabranjuje tjelesno kažnjavanje djece u cilju njihovog odgoja i discipliniranja, tokom njene izrade veliki broj država odbio je razgovarati o mogućnosti da se njome roditeljima zabrani primjena tjelesnih kazni kao odgojne metode. Vid. G. Van Bueren, *The International Law on the Rights of the Child*, The Hague – Boston – London 1998, 89.

¹⁴ To potvrđuje i odgovor pojedinih zemalja na odredbe iz čl. 19. KPD-a. Brojne zemlje postrožile su zakone kojima se prohibira „nasilje“, ali su zadržale ili čak afirmirale odredbe kojima se opravdava nasrtaj na tjelesni integritet djeteta u cilju „korigiranja“ ili „kažnjavanja“ njegovog ponašanja. Vid. E. J. Durrant, A. Stewart-Tufescu, 2.

¹⁵ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), *General Comment No. 8* (2006), op. cit.

¹⁶ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), *General Comment No. 13* (2011) *The right of the child to freedom from all forms of violence*, 18. 4. 2011, CRC/C/GC/13.

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Evrope iz 1950.¹⁷ sadrži odredbe koje se direktno ili indirektno mogu primijeniti na zaštitu djece od tjelesnog nasilja. Zbog sankcioniranja tjelesnim kaznama dijete se može pozvati na čl. 3 (zabrana mučenja), čl. 5 (pravo na slobodu i sigurnost) ili čl. 8 (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) EKLJP-a. U dosadašnjoj praksi Evropske komisije za ljudska prava i Evropskog suda za ljudska prava ocjenjivan je značajan broj predstavi podnesenih povodom tjelesnog kažnjavanja djece kojem su ona bila podvrgnuta u vlastitoj porodici, školi ili radi izvršenja krivične sankcije određene u sudskom postupku. Evropski sud za ljudska prava progresivno je sankcionirao tjelesno kažnjavanje djece u nizu svojih odluka, počevši od 70-ih godina 20. vijeka. Uvid u te odluke pokazuje da je ono preispitivano uglavnom s aspekta povrede čl. 3 EKLJP-a.¹⁸

I Vijeće Evrope kontinuirano djeluje na propagiranju štetnosti i eliminiranja tjelesnog kažnjavanja djece u zemljama u kojima je ono još uvijek dozvoljeno. Evropski komitet za socijalna prava ukazao je 2001. da je „neprihvatljivo da društvo koje zabranjuje svaki oblik fizičkog nasilja između odraslih osoba tolerira da one izlažu djecu fizičkom nasilju” te zahtijevao da se, u skladu s odredbama Evropske socijalne povelje,¹⁹ zabrani tjelesno kažnjavanje i svako drugo nasilje nad djecom.²⁰ Parlamentarna skupština Vijeća Evrope pozvala je 2004. na ukidanje tjelesnog kažnjavanja širom Evrope, kako bi taj kontinent postao „zona bez tjelesnog kažnjavanja“.²¹

Pristup nacionalnih zakonodavstava u normiranju tjelesnog kažnjavanja djece međusobno se veoma razlikuje. Prema podacima prezentiranim na kraju 2021, ukupno 63 države iz svih dijelova svijeta, i to ne samo one bogate i razvijene, potpuno su zabranile sve oblike ovakvog sankcioniranja djece, a 26 država obavezalo se da će to učiniti u što skorije vrijeme. 134 države propisuju isključivo zabranu tjelesnog kažnjavanja djece u školama i drugim odgojno-obrazovnim ustanovama.²²

Kad je riječ o Evropi, pionir zabrane tjelesnog kažnjavanja djece, uključujući njihovo kažnjavanje u domu i porodici, jeste Švedska, koja je to učinila 1979. Slijedile su je Finska, Norveška, Austrija, Kipar, Danska, Hrvatska, Latvija, Njemačka, Bugarska, Izrael itd.²³ Osim u Hrvatskoj, od drugih

¹⁷ *European Convention on Human Rights* (u daljem tekstu: EKLJP).

¹⁸ Vid. o stavovima ESLJP-a i pojedinim odlukama: M. Čolaković, 205–207.

¹⁹ *The European Social Charter* (ETS No. 35), usvojena 1961, revidirana (No.163) 1996.

²⁰ E. J., Durrant, A. Stewart-Tufescu, 3.

²¹ *Recommendation 1666 (2004), Europe – wide ban on corporal punishment of children*, Parliamentary Assembly, Text adopted by the Assembly on 23 June 2004 (21st Sitting), na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=17235&lang=en>; 13. 1. 2022.

²² Vid. *End Corporal Punishment*, <https://endcorporalpunishment.org/countdown/>, 13. 1. 2022.

²³ *Ibid.*

zemalja nastalih disolucijom SFRJ svi vidovi tjelesnog kažnjavanja djece izričito su zabranjeni u Sloveniji, Crnoj Gori i Sjevernoj Makedoniji, dok Srbija još tolerira tjelesno kažnjavanje djece kao odgojnu mjeru u porodici i ustanovama za alternativni smještaj.²⁴

3. BOSNA I HERCEGOVINA

3.1. Pravni okvir

Pravni okvir zaštite djece zasniva se u Bosni i Hercegovini na ustavnom načelu zaštite djece. Ustav Bosne i Hercegovine²⁵ na ovo načelo upućuje posredno, putem međunarodnih pravnih dokumenata za zaštitu ljudskih prava, normirajući da oni imaju snagu ustavnih odredbi, odnosno predviđajući da pojedini dokumenti imaju prednost u primjeni nad zakonima.²⁶ Tu se prvenstveno imaju u vidu KPD i EKLJP. Iz toga proizlazi direktna primjena standarda ljudskih prava.²⁷ Ustav Federacije Bosne i Hercegovine²⁸ u katalogu ljudskih prava i osnovnih sloboda također predviđa pravo porodice i djeteta na zaštitu,²⁹ odnosno Ustav Republike Srpske³⁰ normira pravo djeteta na posebnu zaštitu i brigu roditelja. Dalja konkretizacija ovog načela u kontekstu zaštite djece od tjelesnog kažnjavanja u odgojne svrhe je izostala.

²⁴ „Global Partnership to End Violence Against Children, Prohibiting all corporal punishment of children: laying the foundations for non-violent childhoods“, A special report for the Together to #ENDviolence Solutions Summit Series high-level global conference on 30 April 2021, str. 20, <https://endcorporalpunishment.org/>; 13. 1. 2022, 20.

²⁵ Ustav Bosne i Hercegovine, Aneks IV Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 25/2009 – Amandman I.

²⁶ Vid. Ustav Bosne i Hercegovine, čl. II, 1 i 2 i Aneks I.

²⁷ K. Petrović, 206.

²⁸ Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 1/1994, 1/1994 – Amandman I, 13/1997 – Amandmani II-XXIV, 13/1997 – Amandmani XXV i XXVI, 16/2002 – Amandmani XXVII-LIV, 22/2002 – Amandmani LVI-LXIII, 52/2002 – Amandmani LXIV-LXXXVII, 60/2002 – ispr. Amandmana LXXXI, 18/2003 – Amandman LXXXVIII, 63/2003 – Amandmani LXXXIX-XCIV, 9/2004 – Amandmani XCV-CII, 20/2004 – Amandmani CIII i CIV, 33/2004 – Amandman CV, 71/2005 – Amandmani CVI-CVIII, 72/2005 – Amandman CVI i 88/2008 – Amandman CIX.

²⁹ Vid. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, Dio II, čl. 2, st. 1; Ustav Republike Srpske, čl. 36, st. 1 i 4.

³⁰ Ustav Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 21/1992 – prečišćen tekst, 28/1994 – Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 – Amandmani XLIV-LI, 13/1996 – Amandman LII, 15/1996 – ispr., 16/1996 – Amandman LIII, 21/1996 – Amandmani LIV-LXV, 21/2002 – Amandmani LXVI-XCII, 26/2002 – ispr., 30/2002 – ispr., 31/2002 – Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 – Amandmani XCIX-CIII, 31/2003 – Amandmani CIV i CV, 98/2003 – Amandmani CVI-CXII, 115/2005 – Amandman CXIV, 117/2005 – Amandmani CXV-CXXI i 48/2011 – Amandman CXXII i *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 73/2019 – odluka US BiH.

Izričita zabrana tjelesnog kažnjavanja djece u porodici postoji na teritoriji Republike Srpske. U čl. 97, st. 1 Porodičnog zakona Republike Srpske³¹ propisana je zabrana roditeljima i ostalim članovima porodice da dijete podvrgavaju „ponižavajućim postupcima, duševnom i tjelesnom kažnjavanju, odnosno zlostavljanju“. Za zlostavljanje djeteta roditelji mogu biti sankcionirani oduzimanjem djeteta i njegovim povjeravanjem drugoj osobi ili odgovarajućoj ustanovi (čl. 97, st. 1).

Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine³² ne sadrži izričite odredbe kojima se zabranjuje tjelesno kažnjavanje djece nego samo normira pravo djeteta na zaštitu od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja u porodici (čl. 127). Ova zaštita djetetu je zagantirana i na temelju odredbe koja zabranjuje nasilničko ponašanje članova porodice u porodici (čl. 4). Uz to, PZFBiH obavezuje roditelje da štite dijete od svih oblika nasilja, povreda, ekonomske eksploatacije i seksualne zloupotrebe koje nad njim provode druge osobe (čl. 134).³³

Ni Porodični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine³⁴ ne sadrži eksplicitnu zabranu tjelesnog kažnjavanja djece nego samo normira zabranu nasilničkog ponašanja u porodici – kako onog bračnih partnera, tako i bilo kojeg drugog njenog člana, a nasilničko ponašanje definira kao svako ponašanje koje ima obilježja krivičnog djela nasilja u porodici definiranog krivičnim zakonodavstvom (čl. 3). Osim toga, po uzoru na PZFBiH, PZBD sankcionira pravo djeteta na zaštitu od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja u porodici (čl. 110) te jednaku sankciju za roditelje (oduzimanje roditeljskog staranja) za povredu ovog njegovog prava (čl. 136, st. 1 i 2).

Usljed nepostojanja porodičnopravnih mjera koje mogu biti poduzete prema roditeljima ili starateljima zbog primjene tjelesnog kažnjavanja djece u svrhu odgoja, preostaje mogućnost da se analogno primjenjuju mjere radi zaštite ličnih prava i interesa djeteta predviđene porodičnim zakonodavstvom, odnosno zaštitne mjere iz važećih zakona o zaštiti od nasilja u porodici, te krivičnopravne sankcije.

Kao što je već istaknuto, porodičnopravne mjere su oduzimanje roditelju prava da živi sa djetetom i oduzimanje roditeljskog staranja (PZFBiH i PZBD), odnosno oduzimanje djeteta i oduzimanje roditeljskog prava (PZRS).

³¹ Porodični zakon Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 54/02, 41/08 i 63/14. (u nastavku: PZRS).

³² Porodični zakon Federacije BiH, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 35/05, 41/05 i 31/14. (u nastavku: PZFBiH).

³³ Kao sankcija za podvrgavanje djeteta tjelesnom i duševnom nasilju, spolnom iskorištavanju, navođenju djeteta na društveno neprihvatljivo ponašanje te svakom drugom grubom kršenju prava djeteta roditeljima se u sudskom postupku izriče sankcija oduzimanja roditeljskog staranja (PZFBiH, čl. 154, st. 1 i 2).

³⁴ Porodični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, br. 3/07. (u nastavku: PZBD).

Oduzimanje roditelju prava da živi sa djetetom predstavlja represivnu mjeru čije je izricanje u nadležnosti suda. Ovu mjeru moguće je izreći jednom ili oba roditelja s kojim dijete živi, a koji ugrožava interes djeteta i u većoj mjeri zanemaruje podizanje, odgoj i obrazovanje djeteta ili ne sprečava drugog roditelja ili člana porodične zajednice da se na takav način ponaša prema djetetu. Osim toga, moguće ju je izreći i ako je došlo do većih poremećaja u odgoju djeteta (PZFBiH, čl. 153, st. 1; PZBD, čl. 135, st. 1). Prema čl. 97, st. 1 PZRS, porodičnopravna mjera oduzimanje djeteta i njegovo povjeravanje drugoj osobi ili ustanovi će se izreći roditeljima ili roditelju s kojim dijete živi ako su zlostavljali dijete, ili zanemarili brigu o djetetu, zanemarili odgoj djeteta ili je kod djeteta došlo do poremećaja u odgoju.

U pravnoj teoriji se naglašava da je potrebno da dođe do zanemarivanja navedenih roditeljskih odgovornosti i dužnosti „u većoj mjeri“, te da je neophodan poseban oprez prilikom njenog izricanja na način da se za ovom mjerom poseže samo ako je odvajanje djeteta od roditelja neophodno i u djetetovom najboljem interesu.³⁵

Oduzimanje roditeljskog staranja je najteža porodičnopravna mjera koja se može izreći roditeljima zbog postojanja nepravilnosti u vršenju roditeljskog staranja. Zakonodavac je predvidio razloge usljed čijeg postojanja je izricanje ove mjere obavezno i razloge zbog kojih je njeno izricanje moguće (ne i obavezno). Sud će izreći mjeru oduzimanja roditeljskog staranja roditelju koji zloupotrebom prava ili grubim zanemarivanjem svojih dužnosti, ili napuštanjem djeteta, ili nestaranjem o djetetu s kojim ne živi očito stavlja u opasnost sigurnost, zdravlje, ili moral djeteta ili koji ne zaštiti dijete od navedenog ponašanja drugog roditelja ili druge osobe (PZFBiH, čl. 154, st. 1; PZBD, čl. 136, st. 1). Uz to je izričito normirano da se pod zloupotrebom prava naročito podrazumijeva provođenje tjelesnog i duševnog nasilja nad djetetom, spolnog iskorištavanja djeteta, navođenja djeteta na društveno neprihvatljivo ponašanje, te grubo kršenje djetetovih prava na drugi način (PZFBiH, čl. 154, st. 2; PZBD, čl. 136, st. 2). Sa druge strane, sud može izreći ovu mjeru i u slučajevima u kojima u vrijeme izricanja blaže mjere (oduzimanje prava da živi s djetetom) taj roditelj nije izvršavao dužnosti i prava koja mu tom mjerom nisu prestala (npr. nije izdržavao, nije ostvarivao lične odnose i kontakte s djetetom) i nije stvarao uvjete za vraćanje prava da živi s djetetom odnosno ako nije stvarao uvjete za održavanje ličnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta s drugim roditeljem, ili ih je na različite načine sprečavao odnosno onemogućavao (PZFBiH, čl. 154, st. 4 i 5; PZBD, čl. 136, st. 4 i 5).

Sličnu regulaciju predviđa i PZRS. Shodno čl. 106, st. 1 PZRS, sud će u vanparničnom postupku oduzeti roditeljsko pravo roditelju koji zlostavlja

³⁵ S. Bubić, N. Traljić, *Roditeljsko i starateljsko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2007, 202–203.

dijete, zloupotrebljava roditeljsko pravo, ili je napustio dijete, zanemario brigu o djetetu i zanemario svoje roditeljske dužnosti. Istovremeno je normirano da zloupotreba roditeljskog prava, pored ostalog, obuhvaća i provođenje fizičkog i psihičkog nasilja nad djetetom (PZRS, čl. 106, st. 2, tač. 1).

Imajući u vidu da se pod tjelesnim kažnjavanjem podrazumijeva svaka kazna u kojoj se koristi fizička sila i čija svrha je prouzrokovanje određenog stepena bola ili nelagode, bez obzira na to koliko oni bili blagi, kao i svi drugi oblici kažnjavanja bez upotrebe fizičke sile, koji su za dijete okrutni i ponižavajući,³⁶ postavlja se pitanje hoće li sud posegnuti za navedenim represivnim mjerama u slučajevima u kojima je riječ o vrlo blagim oblicima tjelesnog kažnjavanja koji se dešavaju rijetko i sporadično (npr. vučenje za uši ili prijetnja roditelja upućena djetetu da će ga u slučaju ponavljanja određenog nepravilnog ponašanja tjelesno kazniti i sl.). S druge pak strane, upitno je i bi li odvajanje djeteta od roditelja u takvim slučajevima djetetu nanijelo više štete nego koristi, odnosno je li to u njegovom najboljem interesu.³⁷ Stoga se ne bi trebalo odbaciti mogućnost izricanja i manje represivnih mjera čije je izricanje u nadležnosti organa starateljstva, a naročito mjere nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja (PZFBiH), odnosno stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava (PZRS).

Nadzor nad ostvarivanjem roditeljskog staranja bit će određen ako su roditelji zanemarili staranje o zdravlju i odgoju djeteta ili im je potrebna pomoć u njegovom odgoju (PZFBiH, čl. 152, st. 1). Tokom perioda nadzora (traje najkraće tri mjeseca), osoba koju je organ starateljstva ovlastio poduzimat će u skladu s predviđenim programom niz aktivnosti radi praćenja razvoja djeteta i kontroliranja postupaka roditelja, te o njihovim rezultatima uredno izvještavati organ starateljstva (PZFBiH, čl. 152, st. 2). Odlukom o određivanju nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja, roditelj ili roditelji će se obavezati na redovno posjećivanje organa starateljstva, odgojne ili zdravstvene ustanove, te na periodično obavještavanje o mjerama koje poduzimaju prema djetetu (PZFBiH, čl. 152, st. 3).

PZBD ne predviđa ovu mjeru, već samo mjeru upozorenje roditeljima na propuste i pružanje pomoći (čl. 134).

Shodno čl. 96. PZRS, stalni nadzor u pogledu pojedinog djeteta može biti određen ako to zahtijevaju opravdani interesi djeteta. Kako je uspjeh ove mjere bitno određen načinom njenog provođenja,³⁸ zakonodavac je i ovdje izričito predvidio da će za vrijeme trajanja stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava organ starateljstva savjetima i drugim odgovara-

³⁶ Vid. *supra* fn. 5.

³⁷ Vid. L. Vidović, „Tjelesno kažnjavanje djece u obitelji“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 15, broj 1/2008, Zagreb 2008, 316.

³⁸ S. Bubić, N. Traljić, 199.

jućim metodama socijalnog rada pomagati roditelje u vršenju roditeljskog prava, pozivati roditelje radi dogovora o vršenju roditeljskog prava, obilaziti roditelje i djecu, pozivati roditelje i djecu na redovne periodične sastanke u prostorijama organa starateljstva i slično (PZRS, čl. 97, st. 2).

Pravilno, savjesno i odgovorno izvršavanje sadržaja nadzora može biti od ključnog značaja, jer pružanje odgovarajućih informacija, stručne pomoći i podrške, savjetovanje i edukacija roditelja povećava mogućnost da roditelji spoznaju negativne posljedice nasilnog discipliniranja djeteta i ujedno steknu znanja o nenasilnim odgojnim metodama.³⁹ S druge strane, ova mjera značajna je za sprečavanje grube zloupotrebe roditeljskih ovlaštenja, odnosno zanemarivanja djeteta u većoj mjeri, što bi moglo rezultirati izricanjem strožih mjera koje u konačnici dovode do odvajanja djeteta od roditelja.

Na koncu analize navedenih odredaba nameće se jasan zaključak da porodično zakonodavstvo, unatoč nepostojanja izričite zabrane tjelesnog kažnjavanja djeteta u odgojne svrhe, predviđa određene mjere, čija pravilna primjena može sankcionirati roditelje zbog primjene nasilnih odgojnih metoda na njihovom djetetu. Međutim, stvarni domet spomenutih zakonskih rješenja ovisi o tome u kojoj mjeri organi starateljstva i sudovi za njima posežu u svojoj praksi i primjenjuju li ih pravilno. Stoga izuzetan značaj ima dodatna edukacija u svrhu podizanja svijesti svih osoba ili tijela koja se u svom radu susreću s ovom problematikom.

Prilikom poduzimanja porodičnopravnih mjera, nadležni organi treba da budu rukovođeni načelom postepenosti.⁴⁰ Ovaj princip podrazumijeva da se prvo poduzimaju blaže mjere kojima se u manjoj mjeri zadire u pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, odnosno u manjoj mjeri ograničava autonomija volje roditelja i koje ne uključuju izdvajanje djeteta iz porodičnog okruženja. Ako se blažim mjerama ne može djetetu pružiti adekvatna zaštita, poduzimaju se strože, odnosno represivne mjere koje mogu uključivati i izdvajanje djeteta iz porodičnog okruženja.⁴¹

Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici važeći na teritoriji dva entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine⁴² sankcioniraju fizičko nasilje kao jedan

³⁹ B. Miković, „Pravo djeteta na zaštitu od nasilja u porodici – porodičnopravni aspekti“, *Zbornik radova Dani porodičnog prava „Razvoj porodičnog prava - od nacionalnog do evropskog“* (ur. S. Bubić), Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar 2013, 231.

⁴⁰ S. Bubić, N. Traljić, 193.

⁴¹ Vid. O. Cvejić-Jančić, „Zabrana fizičkog kažnjavanja deteta – Prilog diskusiji povodom Prednacrta Građanskog zakonika Srbije“, *Pravni život*, br. 15/2015, Beograd 2015, 14.

⁴² Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 20/2013 i 75/2021. (u nastavku: ZZNPFBiH); Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019. (u nastavku: ZZNPRS); Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, br. 7/2018. (u nastavku: ZZNPD).

od oblika nasilja u porodici, pri čemu pojedine njihove odredbe posebno reguliraju zaštitu djece od ovog vida nasilja i zlostavljanja.⁴³ Ovim propisima općenito je definiran pojam nasilja u porodici, a potom su definirane pojedine radnje nasilja u porodici. Općom formulacijom određeno je da postoji nasilje u porodici ako postoje osnovne sumnje da su učinjene radnje kojim član porodice nanosi fizičku, psihičku ili seksualnu bol ili patnju i/ili ekonomsku štetu, kao i prijetnje koje izazivaju strah od fizičkog, psihičkog ili seksualnog nasilja i/ili ekonomske štete kod drugog člana porodice.⁴⁴ Kada je riječ o fizičkom nasilju, radnje nasilja, u smislu čl. 7, st. 2 ZZNPFBiH, podrazumijevaju primjenu fizičke sile ili psihičke prinude na fizički ili psihički integritet, svako postupanje koje može prouzrokovati ili izazvati opasnost da će prouzrokovati fizičku ili psihičku bol ili patnju, prouzrokovanje straha ili lične ugroženosti ili povrede dostojanstva ucjenom ili drugom prinudom te fizički napad bez obzira na to je li nastupila fizička povreda ili nije, upotreba fizičkog i nasilja prema djeci i zanemarivanje u njihovom odgoju. Uz već spomenute, radnje fizičkog nasilja u porodici, u smislu čl. 6 ZZNPRS i čl. 5 ZZNPBD, smatraju se i odgoj odnosno vaspitanje djece na način ponižavajućeg postupanja.

Učiniocu nasilja u porodici mogu biti izrečene tzv. zaštitne mjere.⁴⁵ Njihova je svrha osiguravanje nužne zaštite zdravlja i sigurnosti osoba izloženih nasilju, sprečavanje nasilja u porodici, te poduzimanje efikasnih mjera preodgoja i liječenja nasilnih osoba.⁴⁶ Prema odredbama ZZNPRS i ZZNPBD, osim izricanja zaštitnih, predviđena je i mogućnost izricanja hitnih mjera zaštite u toku ili prije pokretanja samog postupka, radi otklanjanja neposredne opasnosti po fizički i psihički integritet, sprečavanja ponavljanja nasilja i garantiranje bezbjednosti žrtve nasilja.⁴⁷

Navedena rješenja važećih zakona za zaštitu od nasilja u porodici ostavljaju mogućnost izricanja propisanih zaštitnih i hitnih mjera roditeljima koji u odgoju djece upotrebljavaju nasilne metode, ali ostaje otvoreno pitanje jesu li nadležna tijela i organi (policija, organ starateljstva i sud) spremna ove mjere, i u kojem obimu, primjenjivati u svojoj praksi.

Kada je riječ o krivičnopravnoj zaštiti, tjelesno kažnjavanje djeteta u porodici nije inkriminirano ni u jednom od tri krivična zakona koji se primje-

⁴³ ZZNPFBiH, čl. 7, st. 1; ZZNPRS, čl. 6, st. 1 i 2, tač. a, tač. i; ZZNPBD, čl. 5, st. 1.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ To su: 1) udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor; 2) zabrana približavanja žrtvi nasilja; 3) zabrana uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju; 4) obavezan psihosocijalni tretman; 5) obavezno liječenje od ovisnosti (ZZNPFBiH, čl. 9; ZZNPRS čl. 23, st. 3; ZZNPBD, čl. 17, st. 2). Uz navedene, ZZNPFBiH-a predviđa i zaštitnu mjeru privremeno lišenje slobode i zadržavanje.

⁴⁶ ZZNPFBiH, čl. 10; ZZNPRS, čl. 23, st. 2; ZZNPBD, čl. 17, st. 4.

⁴⁷ ZZNPRS, čl. 13 i 14; ZZNPBD, čl. 11 i 12.

njuju na području Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, ali je njima sankcionirano krivično djelo „nasilje u porodici“,⁴⁸ odnosno „nasilje u porodici i porodičnoj zajednici“.⁴⁹ Lice koje nasiljem, drskim ili bezobzirnim ponašanjem⁵⁰ ugrožava mir, tjelesnu cjelovitost ili psihičko zdravlje člana svoje porodice bit će kažnjeno novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine (KZFBiH, čl. 222, st. 1), odnosno novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine (KZRS, čl. 190, st. 1; KZBD, čl. 218, st. 1). Osim osnovnog oblika, sva tri zakona predviđaju i teže, kvalificirane oblike djela u ovisnosti o tome je li djelo učinjeno prema djetetu ili u prisustvu djeteta, ili je u izvršenju djela upotrijebljeno oružje, oruđe ili drugo prikladno sredstvo, ili je djelo rezultiralo teškim tjelesnim ozljedama, narušavanjem zdravlja ili nastupanjem smrti člana porodice.⁵¹

Uvid u Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom Federaciji Bosne i Hercegovine⁵² i Zakon o hraniteljstvu Federacije Bosne i Hercegovine⁵³ pokazuje da ovi ne sadrže odredbe o izričitoj zabrani tjelesnog kažnjavanja djeteta dok dijete koristi socijalne usluge smještaja u ustanovu socijalne zaštite, odnosno u hraniteljsku porodicu, niti odredbi koje na posredan način prepoznaju ili upućuju na neprihvatljivost tjelesnog kažnjavanja. Pojedini kantonalni zakoni ipak kao korisnike prepoznaju osobe izložene zlostavljanju i nasilju u porodici.⁵⁴

Nasuprot tome, Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske⁵⁵ normira da je pored ostalih, korisnik socijalne zaštite i dijete kome se nanosi fizička,

⁴⁸ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 36/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17), u nastavku: KZFBiH, čl. 222; Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, br. 10/03, 6/05, 21/10, 47/11, 52/11, 33/11, 9/13, 33/13, 47/14, 26/16, 13/17 i 50/18. (u nastavku: KZBD), čl. 218.

⁴⁹ Krivični zakonik Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 64/17, 104/18 – odluka US, 15/21 i 89/21. (u nastavku: KZRS), čl. 190.

⁵⁰ Opširnije o pojmovima “nasilja” i “drskog ili bezobzirnog ponašanja” vid. S. Vejzović, „Krivično djelo Nasilje u porodici (*de lege lata* i *de lege ferenda*)“, *Zbornik radova Dani porodičnog prava „Razvoj porodičnog prava – od nacionalnog do evropskog“* (ur. S. Bubić), Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar 2013, 317.

⁵¹ Vid. KZFBiH, čl. 222, st. 2, 6; KZRS, čl. 190, st. 2, 5; KZBD, čl. 218, st. 2, 6.

⁵² Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom Federaciji Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 36/1999, 54/2004, 39/2006, 14/2009, 7/2014 – rješenje US BiH, 45/2016, 19/2017 – drugi zakon i 40/2018.

⁵³ Zakon o hraniteljstvu Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 19/17.

⁵⁴ Vid. npr. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom Kantona Sarajevo, *Službene novine Kantona Sarajevo*, br. 38/2014, 38/2016, 44/2017, 28/2018, 52/2021, čl. 4.

⁵⁵ Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 37/2012, 90/2016, 94/2016, 94/2019 i 42/2020 – dr. uredba.

psihička i seksualna patnja ili emocionalna bol, kao i prijetnja takvim djelima ili zanemarivanje, nebriga i nezadovoljavanje osnovnih životnih potreba, što ga ozbiljno sputava da uživa u svojim pravima i slobodama (čl. 18, tač. a, st. 4, Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti Brčko distrikta Bosne i Hercegovine,⁵⁶ korisnici socijalne zaštite su i zlostavljana djeca, pri čemu se zlostavljanom djecom smatraju maloljetnici kojima je nanesena fizička ili psihička bol ili oštećenje, a koje je prouzrokovalo ugrožavanje zdravlja, fizičkog i psihičkog integriteta ličnosti ili onemogućilo normalan razvoj osobe (čl. 16).

3.2. Praksa

Na široko rasprostranjeno i kulturološki prihvaćeno tjelesno kažnjavanje djece u bosanskohercegovačkoj praksi upućuju zaključci recentnog istraživanja koja je provela Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, publicirani u Specijalnom izvještaju „Zabrana fizičkog kažnjavanja djeteta u Bosni i Hercegovini“.⁵⁷

Istraživanje je obuhvatilo period od 2017. do 2019, a provedeno je na teritoriji čitave Bosne i Hercegovine. Nadležni organi (ministarstva unutrašnjih poslova) dostavili su statističke podatke o prijavljenim slučajevima tjelesnog kažnjavanja djece koje su počinile odrasle osobe. U razmatranom periodu prijavljen je ukupno 231 slučaj nasilja nad djecom, od čega su u Federaciji Bosne i Hercegovine⁵⁸ bile 173, u Republici Srpskoj 55 i u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine dvije prijave.⁵⁹

U najvećem broju slučajeva zaštita se ostvaruje temeljem krivičnopравnih propisa, odnosno podnošenjem izvještaja o učinjenom krivičnom djelu Nasilja u porodici, te Zlostavljanje i zanemarivanje djeteta. Iako se prijavljuju slučajevi nasilja nad djecom koje čine odrasle osobe, opravdano se pretpostavlja da je u praksi mnogo veći broj slučajeva kažnjavanja djeteta. Takva pretpostavka pogotovo vrijedi u pogledu onih oblika kažnjavanja koja se primarno ne percipiraju kao tjelesno kažnjavanje, a koja jednako, ili čak i više, degradiraju ličnost djeteta.⁶⁰ Vrlo je vjerovatno da se takvi slučajevi

⁵⁶ Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, br. 01/03, 04/04, 19/07, 02/08, 21/18 i 32/19.

⁵⁷ N. Jukić, Lj. Mitrović, J. Džumhur, *Zabrana fizičkog kažnjavanja djeteta u Bosni i Hercegovini (Specijalni izvještaj)*, Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Banja Luka 2019,

https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2019120514261316bos.pdf, 4. 4. 2022.

⁵⁸ Podaci o prijavljenim slučajevima nasilja nad djecom prikupljeni su iz šest kantona, dok u četiri kantona (Srednjobosanski, Bosansko-podrinjski, Zapadno-hercegovački i Posavski) nisu zabilježeni slučajevi nasilja nad djecom. *Ibid.*, 5.

⁵⁹ *Ibid.*, 16.

⁶⁰ *Ibid.*, 26.

uopće ne prijavljuju, odnosno da se roditeljima i drugim članovima porodice ostavlja određeni stepen „slobode“ u izboru odgojnih metoda.

Do sličnih rezultata došlo se i u ranijem istraživanju UNICEF-a provedenom u periodu 2010–2011. Ono je pokazalo da je svako drugo dijete (55 %) u dobi od dvije do 14 godina bilo podvrgnuto nekom obliku psihičkog ili fizičkog nasilja, kao obliku kažnjavanja koje je nad njim primijenila odrasla osoba u domaćinstvu. Psihičkom nasilju kao obliku kažnjavanja bilo je podvrgnuto 42 % djece, a sličan postotak djece (40 %) bio je podvrgnut fizičkom kažnjavanju. Jedno od dvadesetero djece te dobi bilo je podvrgnuto teškom fizičkom kažnjavanju, dok je jedna trećina djece odgajana primjenom isključivo nenasilnih metoda.⁶¹

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine u periodičnim izvještajima o primjeni KPD-a u Bosni i Hercegovini više puta je ukazalo na zabrinjavajuću statistiku nasilja nad djecom u porodičnom okruženju. U Izvještaju iz 2009. navodi se da je ukupno trećina djece u dobi dvije do 14 godina (34 %) bilo izloženo bar jednom obliku psihičkog ili fizičkog kažnjavanja koje su počinile njihove majke/staratelji ili drugi članovi domaćinstva.⁶²

U posljednjem Izvještaju iz 2017. stoji da je na temelju dostavljenih podataka nadležnih kantonalnih ministarstava prikupljenih iz evidencija u centrima za socijalni rad/službama socijalne zaštite Federacije Bosne i Hercegovine, u 2014. registrirano 1.364, a u godini iza ove 1.083 slučaja nasilja nad djecom. Zabrinjavajući su podaci o nasilju izvršenom nad djecom u dobi od četiri do šest i od sedam do 14 godina. To je značajan broj i pokazatelj za potrebom poduzimanja adekvatnih mjera zaštite porodice od nasilja, a posebno zaštite djece.⁶³

Zabrinutost zbog rasprostranjenosti tjelesnog kažnjavanja djece u bosanskohercegovačkim porodicama u više navrata izrazio je Odbor za prava djeteta i preporučio Bosni i Hercegovini da intenzivira aktivnosti na provođenju neophodnih zakonskih reformi, podizanju svijesti o neprihvatljivosti i višestruke štetnosti nasilnog discipliniranja djece, te edukaciji svih osoba, tijela ili organa koji su direktno ili indirektno involvirani u ovu problematiku.⁶⁴

⁶¹ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine i dr. (2013), *Istraživanje višestrukih pokazatelja u Bosni i Hercegovini (MICS) 2011–2012*, Konačni izvještaj, Sarajevo, 19., navedeno prema M. Smith Hrle, S. Tošić, *Jednak pristup pravdi djece u Bosni i Hercegovini*, UNICEF, Sarajevo 2015, 80, fn. 146.

⁶² Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovini, *Kombinovani drugi, treći i četvrti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o provođenju Konvencije o pravima djeteta*, Sarajevo 2009, 31.

⁶³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovini, *Kombinovani peti i šesti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o provođenju Konvencije o pravima djeteta*, Sarajevo 2017, 18.

⁶⁴ Vid. Odbor za prava djeteta, *Zaključna zapažanja o kombinovanom V i VI izvještaju Bosne i Hercegovine, CRC/C/BIH/CO/5-6*, 30. 9. 2019, str. 6; http://www.mhrr.gov.ba/ljudska_prava/djeca_bih/PREPORUKA%20KOMITETA%20ZA%20PRAVA%20DJETETA.pdf, 4. 4. 2022.

3.3. Prijedlozi *de lege ferenda*

Uvid u relevantno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine pokazuje odsustvo odredbi kojima bi dijete bilo izričito zaštićeno od tjelesnog kažnjavanja kao disciplinske i odgojne metode koju nad njim provode prvenstveno roditelji i drugi članovi porodice, ali i osobe koje se u ustanovama socijalne zaštite staraju o djeci bez odgovarajućeg roditeljskog staranja. Unapređenje pravnog okvira zaštite djece od svih oblika tjelesnog kažnjavanja, pretpostavlja hitnu zakonsku reformu,⁶⁵ koja bi obuhvatila izmjene i dopune važećih porodičnih zakona, zakona o zaštiti od nasilja u porodici, krivičnih zakona i zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti.

U domenu porodičnog zakonodavstva potrebno je dopuniti odgovarajuće odredbe PZFBiH-a i PZBD-a. Tako je u općoj odredbi o zabrani nasilničkog ponašanja (PZFBiH, čl. 4, st. 2; PZBD, čl. 3, st. 2) neophodno izričito navesti da se pod nasilničkim ponašanjem, uz ostalo, podrazumijeva i tjelesno kažnjavanje djece u odgojne svrhe. S tim u vezi je potrebno u čl. 127 PZFBiH-a i čl. 110 PZBD-a već normirano pravo djeteta na zaštitu od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, dopuniti i pravom na zaštitu od tjelesnog kažnjavanja. S obzirom na to da su ovu zaštitu u prvom redu dužni osigurati roditelji, neophodno je i u čl. 134, st. 3 PZFBiH-a i čl. 117, st. 3 PZBD-a izričito propisati da roditelji ne smiju tjelesno kažnjavati dijete, te da su ga dužni zaštititi od takvog postupanja drugih osoba.⁶⁶

Budući da u čl. 97 PZRS-a postoji izričita opća zabrana tjelesnog kažnjavanja djeteta, potrebno je s njom uskladiti i odredbu čl. 6, dopunjujući je zabranom tjelesnog kažnjavanja i drugog ponižavajućeg postupanja u svrhu odgoja djeteta. Uz to je u čl. 81, st. 1 PZRS-a koji normira obavezu nadležnih organa na poduzimanje svih mjera radi zaštite djeteta od svih oblika zanemarivanja, nasilja, zlostavljanja i svake vrste eksploatacije, potrebno dodati i obavezu provođenja mjera zaštite od tjelesnog kažnjavanja.⁶⁷

Paralelno s izmjenama i dopunama porodičnog zakonodavstva, neophodne su intervencije i u zakonima o zaštiti od nasilja u porodici. U ZZN-PFBIH-u je u definiciji pojma „nasilje u porodici“ (član 7) potrebno izričito predvidjeti da se pod nasiljem podrazumijeva i tjelesno kažnjavanje djeteta i drugi načini ponižavajućeg postupanja u odgojne svrhe. Izuzetno korisno⁶⁸

⁶⁵ Dž. Duman, „Država kao ‘nacionalni roditelj’: zabrana tjelesnog kažnjavanja djece“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, LXI, Sarajevo 2018, 201.

⁶⁶ Vid. K. Petrović, *Save the Children, Zabrana fizičkog kažnjavanja – potrebna, zahtjevna, ali moguća*, Sarajevo, 2016, <https://mwb.savethechildren.net/sites/mwb.savethechildren.net/files/library/Tjelesno%20kaznjavanje%20stc%20dec%202016%20%28web%20size%29.pdf>, 20. 3. 2022, 10.

⁶⁷ *Ibid.*, 11.

⁶⁸ U okviru ove mjere moguće je educirati roditelje o štetnosti tjelesnog kažnjavanja djeteta, te ih savjetovati i informirati o poželjnijim i nenasilnim odgojnim metodama. Time se u velikoj mjeri može doprinijeti preveniranju ponavljanja takvog postupanja prema djetetu.

bilo bi predvidjeti da se zaštitna mjera obavezan psihosocijalni tretman iz čl. 14 ZZNFBiH-a izriče i zbog tjelesnog kažnjavanja djeteta. Istovjetne zakonske izmjene potrebno je i korisno učiniti i u čl. 6 i 27 ZZNPRS-a.

U okviru krivičnog zakonodavstva sugerira se ukidanje amnestije i pomilovanja za počinitelje krivičnih djela spolnog nasilja nad djecom, kao i uspostavljanje posebnog registra nasilja, kako bi ove osobe bile pod stalnim nadzorom nadležnih institucija.⁶⁹

Zabrana tjelesnog kažnjavanja djece ne smije biti ograničena isključivo na porodično okruženje, već se treba „protežati“ i na kolektivne odnosno alternativne oblike zbrinjavanja djece bez roditelja odnosno odgovarajućeg roditeljskog staranja. Problematiku izdvajanja djeteta iz porodičnog okruženja i njegov smještaj u ustanovu socijalne zaštite ili drugu starateljsku odnosno hraniteljsku porodicu uređuju zakoni iz oblasti socijalne zaštite te zakoni o hraniteljstvu, pa je u relevantnim zakonima iz te oblasti potrebno uvesti izričitu zabranu tjelesnog kažnjavanja djece dok su korisnici ovih oblika socijalne pomoći, odnosno dok su u hraniteljskoj porodici.

S obzirom na to da je riječ o izmjenama i dopunama čitavog seta zakona iz različitih oblasti, potrebno je da legislativne aktivnosti budu međusobno koordinirane, kako bi bila izbjegnuta potencijalna opasnost usvajanja međusobno kontradiktornih rješenja. Pri formuliranju prijedloga izmjena i dopuna bosanskohercegovačkog zakonodavstva, uz već navedeno, nužno se rukovoditi i stavovima koje je Evropski sud za ljudska prava zauzimao u svojoj praksi povodom tjelesnog kažnjavanja djece kako u porodičnom okruženju, tako i u ustanovama socijalne zaštite i obrazovnim ustanovama.⁷⁰

U naučnoj i stručnoj literaturi općeprihvaćen je stav da zakonska reforma sama po sebi nije dovoljna za eliminiranje tjelesnog kažnjavanja djece, odnosno za promjenu društvene svijesti o neprihvatljivosti bilo kojeg oblika nasilja nad djecom.⁷¹

⁶⁹ Vid. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, *Izveštaj o radu Vijeća za djecu Bosne i Hercegovine i provođenju Akcionog plana za djecu za 2016. godinu*, Sarajevo, 2017, [http://www.mhr.gov.ba/ljudska_prava/djeca_bih/Izveštaj%20o%20radu%20Vijeca%20za%20djecu%20BiH%20za%202016%20_web%20\(2\).pdf](http://www.mhr.gov.ba/ljudska_prava/djeca_bih/Izveštaj%20o%20radu%20Vijeca%20za%20djecu%20BiH%20za%202016%20_web%20(2).pdf), 11. 4. 2022, 4.

⁷⁰ Reprezentativne odluke ESLJP-a u ovoj oblasti su: *Tyrer protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Zahtjev br. 5856/72, Presuda od 25. 4. 1978, <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57587%22%5D%7D> 2. 4., 2022; *Campbell i Cosans protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Zahtjev br. 7511/76; 7743/76, Presuda od 25. 2. 1982, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57455%22%5D%7D>, 5. 4. 2022.; *Costello-Roberts protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Zahtjev br.89/1991/341/414, Presuda od 23. 2. 1993, [https://www.refworld.org/cases,E-CHR,3ae6b6f08.html](https://www.refworld.org/cases/E-CHR,3ae6b6f08.html), 11. 4. 2022; *Tlapak i ostali protiv Njemačke*, Zahtjevi br. 11308/16 i 11344/16, Presuda od 22. 3. 2018., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-181584>, 11. 4. 2022.

⁷¹ Vid. npr. O. Cvejić-Jančić, 13; I. Stevanović, J. Srna, „Eliminisanje telesnog kažnjavanja dece kao ljudsko pravo“, *TEMIDA*, Viktimološko društvo Srbije, Beograd 2010, 39; K. Petrović, 252.

To je potvrdio i Odbor za prava djeteta u preporuci Bosni i Hercegovini da, među ostalim, učini sljedeće: a) uključivanjem djece ojača kampanje podizanja svijesti i edukacije s ciljem sprječavanja i eliminacije nasilja nad djecom i promocije pozitivnih, nenasilnih oblika discipline i poštovanja dječjeg mišljenja, istovremeno radeći na podizanju svijesti o negativnim posljedicama fizičkog kažnjavanja; b) evaluira rad postojećih struktura i osigura obuku stručnog osoblja koje je uključeno u ovu vrstu slučajeva; (f) ojača mjere za poticanje prijavljivanja slučajeva nasilja nad djecom.⁷²

Dakle, usporedo sa zakonskim reformama neophodno je poduzimati aktivnosti usmjerene na podizanje svijesti javnosti o štetnosti i neprihvatljivosti upotrebe tjelesnog kažnjavanja u odgojnom procesu, bez obzira na to odvija li se ovaj u porodičnom okruženju ili van njega. Aktivnosti bi trebale biti usmjerene primarno na edukaciju djece od najranije dobi,⁷³ informiranje i educiranje roditelja/staratelja/hranitelja o nenasilnim metodama odgoja, educiranje šire javnosti poticanjem na prijavljivanje slučajeva tjelesnog kažnjavanja, ali i dodatnu edukaciju i usavršavanje nadležnih tijela i organa koji postupaju u ovim slučajevima. Informiranje i edukativne kampanje mogu uključivati izradu i distribuciju odgovarajućih materijala, organiziranje javnih tribina, seminara, savjetovanja i stručnih skupova, te izradu i plasiranje različitih multimedijalnih sadržaja.

4. ZAKLJUČAK

Višedecenijska kampanja zagovaranja zakonske zabrane tjelesnog kažnjavanja djece koju provode međunarodne i regionalne organizacije za zaštitu ljudskih/dječjih prava pozitivno je utjecala na promjenu društvene svijesti i eliminiranje tjelesnog kažnjavanja u velikom broju država svijeta. Bosna i Hercegovina spada među zemlje u kojima u tom pogledu postoji značajan raskorak između obaveza preuzetih pristupanjem relevantnim međunarodnim i regionalnim konvencijama, s jedne strane, te njenog zakonodavstva i prakse, s druge strane.

Tjelesno kažnjavanje u porodici i obrazovno-odgojnim ustanovama eksplicitno ili posredno zabranjeno je i kažnjivo kroz porodičnopravne i krivičnopravne odredbe, odnosno odredbe važećih zakona o zaštiti od nasilja

⁷² Odbor za prava djeteta, *Zaključna zapažanja o kombinovanom V i VI izvještaju Bosne i Hercegovine*.

⁷³ „Rezultati istraživanja ukazuju na duboko ukorijenjenu toleranciju spram nasilja, koja počiva na kulturološkim normama prema kojima se blaga disciplinska mjera smatra primjerenom i djelotvornom. Na pitanje kome bi se obratili u slučaju da su im prava unutar porodice uskraćena, mnoga djeca su izjavila da ne bi nikome rekli o tome. Djeca su navela brojne razloge zbog kojih ne bi bili spremni prijaviti nasilje u porodici, a prema riječima većine to je privatna stvar koja treba ostati u krugu porodice. Djeca koja su doživjela neki oblik zlostavljanja u porodici uglavnom izražavaju pomirenost sa takvom situacijom. Većina djece u jednoj od fokus grupa složila se s izjavom „Roditelji imaju pravo da nas tuku“. Vid. M. Smith, Hrle, S. Tošić, 81.

u porodici, ali praksa pokazuje da je ono još uvijek veoma rasprostranjeno i općeprihvatljivo kao odgojna metoda u porodici i ustanovama alternativne brige o djeci. Odbor za prava djeteta višekratno je izrazio ozbiljnu zabrinutost zbog široko prihvaćenog i u praksi rasprostranjenog tjelesnog kažnjavanja u odgojnom procesu u bosanskohercegovačkom društvu, te ukazao na potrebu hitne eliminacije ove društvene pojave provođenjem zakonskih reformi, edukativnih programa i kampanji za podizanje svijesti o njenoj štetnosti i neprihvatljivosti.

Opredjeljenje Bosne i Hercegovine da zabrani svaki vid tjelesnog kažnjavanja djece vidljivo je iz Akcionog plana za djecu za period 2015–2018, na temelju kojeg je Vijeće za djecu BiH kao konsultativni organ Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine podnijelo inicijativu za izmjenu i dopunu čitavog seta zakona. Nažalost, najavljena zakonska reforma još uvijek nije provedena. To upućuje na potrebu aktivnijeg i odlučnijeg djelovanja, odnosno dodatnog aktualiziranja ove problematike u okviru svih nadležnih tijela odlučivanja.

Ipak, iluzorno je očekivati da isključivo izmjena zakonskih odredaba rezultira eliminiranjem ili ublažavanjem prakse tjelesnog kažnjavanja djece. Za to je potrebno mnogo više. Kvalitetno zakonodavstvo usklađeno sa standardima zaštite prava djeteta čini tek stabilan oslonac za provođenje dugoročnog i sveobuhvatnog procesa informiranja i edukacije usmjerene na promjenu društvene svijesti o primjerenosti nasilnih metoda odgoja djece.

LISTA REFERENCI

Bibliografske reference

1. Ajduković, Marina, Pećnik, Ninoslava, „Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji“, *Revija za socijalnu politiku, god I, br. 3*, Zagreb 1994;
2. Bubić, Suzana, Traljić, Nerimana, *Roditeljsko i starateljsko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2007;
3. Cvejić-Jančić, Olga, „Zabrana fizičkog kažnjavanja deteta – Prilog diskusiji povodom Prednacrta Građanskog zakonika Srbije“, *Pravni život*, br. 15/2015, Udruženje pravnika Srbije, Beograd 2015;
4. Čolaković, Maja, *Maloljetna osoba u građanskom pravu*, Dobra knjiga, Sarajevo 2021;
5. Duman, Džamna, „Država kao ‘nacionalni roditelj’: zabrana tjelesnog kažnjavanja djece“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, LXI, Sarajevo 2018;
6. Durrant, Joan, „Recognizing the child’s right to protection from psyhical violence: An update on progress and a call to action“ (eds. Stewart –Tufescu, Ashley), *Child Abuse & Neglect*, 110 (2020);
7. Durrant, E. Joan, The Global Movement to End All Corporal Punishment of Children, u: Lenzer, G. (ed.), *Ending violence against children: Making human rights real*, New York 2018;

8. Geraldine Van Bueren, *The International Law on the Rights of the Child*, The Hague – Boston – London 1998;
9. Jukić, Nives, Mitrović, Ljubinko, Džumhur, Jasminka, *Specijalni izvještaj „Zabrana fizičkog kažnjavanja djeteta u Bosni i Hercegovini*, Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovini, Banja Luka 2019;
10. Miković, Borjana, „Pravo djeteta na zaštitu od nasilja u porodici – porodičnopравни aspekti“, *Zbornik radova Dani porodičnog prava „Razvoj porodičnog prava – od nacionalnog do evropskog*, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar 2013;
11. Pećnik, Ninosalava, *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*, Naklada Slap, Jastrebarsko 2003;
12. Petrović, Katarina, *Zabrana telesnog kažnjavanja kao metod vaspitavanja dece*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta UNION, Beograd 2021;
13. Smith Hrle, Meagan, Tošić Sanja, *Jednak pristup pravdi djece u Bosni i Hercegovini*, UNICEF, Sarajevo 2015;
14. Stevanović, Ivana, Srna, Jelena, *Eliminisanje telesnog kažnjavanja dece kao ljudsko pravo*, TEMIDA, Viktimološko društvo Srbije, Beograd 2010;
15. Vejzović, Sunčica, „Krivično djelo Nasilje u porodici (*de lege lata* i *de lege ferenda*)“, *Zbornik radova Dani porodičnog prava „Razvoj porodičnog prava – od nacionalnog do evropskog“* (ur. S. Bubić), Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar 2013;
16. Vidović, Lora, „Tjelesno kažnjavanje djece u obitelji“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 15, broj 1/2008, Zagreb 2008.

Izveštaji, komentari i priručnici

1. Jukić, Nives, Mitrović, Ljubinko, Džumhur, Jasminka, *Specijalni izvještaj „Zabrana fizičkog kažnjavanja djeteta u Bosni i Hercegovini“*, Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovini, Banja Luka 2019;
2. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, *Izveštaj o radu Vijeća za djecu Bosne i Hercegovine i provođenju Akcionog plana za djecu za 2016. godinu*, Sarajevo 2017;
3. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, *Kombinovani peti i šesti periodični izvještaj bosne i Hercegovine o provođenju Konvencije o pravima djeteta*, Sarajevo 2017,
4. Save the Children, „Global Partnership to End Violence Against Children, Prohibiting all corporal punishment of children: laying the foundations for non-violent childhoods“, A special report for the Together to #ENDviolence Solutions Summit Series high – level global conference on 30 April 2021;
5. UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General Comment No. 8 (2006) *The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment* (arts. 19; 28, para. 2; and 37, inter alia), 2. 3. 2007, CRC/C/GC/8,

6. UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General Comment No. 13 (2011) *The right of the child to freedom from all forms of violence*, 18. 4. 2011, CRC/C/GC/13.

Pravni propisi

1. Deklaracija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, 1959;
2. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava o temeljnih sloboda, 1950;
3. Evropska socijalna povelja (ETS br. 35) iz 1961, revidirana (br. 163), 1996;
4. Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, 1989;
5. Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, br. 10/03, 6/05, 21/10;
6. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 36/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17;
7. Krivični zakonik Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 64/17.
8. Porodični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Brčko distrikta BiH*, br. 3/07;
9. Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 35/05, 41/05 i 31/14;
10. Porodični zakon Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 54/02, 41/08 i 63/14;
11. Ustav Bosne i Hercegovine, Aneks IV Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 25/2009 – Amandman I;
12. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine FBiH*, br. 1/1994, 1/1994 - Amandman I, 13/1997 – Amandmani II-XXIV, 13/1997 – Amandmani XXV i XXVI, 16/2002 – Amandmani XXVII-LIV, 22/2002 – Amandmani LVI-LXIII, 52/2002 – Amandmani LXIV-LXXXVII, 60/2002 – ispr. Amandmana LXXXI, 18/2003 – Amandman LXXXVIII, 63/2003 – Amandmani LXXXIX-XCIV, 9/2004 – Amandmani XC-CII, 20/2004 – Amandmani CIII i CIV, 33/2004 – Amandman CV, 71/2005 – Amandmani CVI-CVIII, 72/2005 – Amandman CVI i 88/2008 – Amandman CIX;
13. Ustav Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 21/1992 – prečišćen tekst, 28/1994 – Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 – Amandmani XLIV-LI, 13/1996 – Amandman LII, 15/1996 – ispr., 16/1996 – Amandman LIII, 21/1996 – Amandmani LIV-LXV, 21/2002 – Amandmani LXVI-XCII, 26/2002 – ispr., 30/2002 – ispr., 31/2002 – Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 – Amandmani XCIX-CIII, 31/2003 – Amandmani CIV i CV, 98/2003 – Amandmani CVI-CXII, 115/2005 – Amandman CXIV, 117/2005 – Amandmani CXV-CXXI i 48/2011 – Amandman CXXII i *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 73/2019 – odluka US BiH;
14. Zakon o hraniteljstvu Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 19/17;

15. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 36/1999, 54/2004, 39/2006, 14/2009, 7/2014 – rješenje US BiH, 45/2016, 19/2017 – drugi zakon i 40/2018;
16. Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, br. 01/03, 04/04, 19/07, 02/08, 21/18 i 32/19;
17. Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 37/2012, 90/2016, 94/2016, 94/2019 i 42/2020 – dr. uredba;
18. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom Kantona Sarajevo, *Službene novine Kantona Sarajevo*, br. 38/2014, 38/2016, 44/2017, 28/2018, 52/2021;
19. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, br. 7/2018.ž;
20. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 20/2013 i 75/2021;
21. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019;
22. Ženevska deklaracija o pravima djeteta, 1924.

Sudske odluke

1. *Tyrer protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Zahtjev br. 5856/72, Presuda od 25. 4. 1978. (
2. *Campbell i Cosans protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Zahtjev br. 7511/76; 7743/76, Presuda od 25. 2. 1982. (
3. *Costello–Roberts protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Zahtjev br. 89/1991/341/414, Presuda od 23. 2. 1993. (
4. *Tlapak i ostali protiv Njemačke*, Zahtjevi br. 11308/16 i 11344/16, Presuda od 22. 3. 2018. (

Full Professor Maja Čolaković, LL.D.

Assistant Profesor Ramjana Demirović, LL.D.

Faculty of Law, University “Džemal Bijedić“ in Mostar

CORPORAL PUNISHMENT OF CHILDREN - LEGISLATION AND PRACTICE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

Corporal punishment of children is the most common form of violence against children which is in many countries still legal and socially justified. As child-rearing and disciplinary method it is applied in the family, alternative care and educational institutions. In some legal systems, it has been incorporated into the judicial system as a type of criminal sanction or educational method in institutions for the execution of criminal sanctions.

Corporal punishment of children deeply affects their personal goods: life and bodily integrity, health, human dignity, freedom, etc. In states where it is allowed, it violates the constitutionally guaranteed right to equality before the law and equal protection of all human beings.

The decades-long campaign for a legal ban on this negative phenomenon, conducted by international and regional organizations for the protection of human / children's rights, has had a positive impact on changing public awareness and eliminating corporal punishment in many countries. In this regard, there is a gap between legislation and practice in Bosnia and Herzegovina. Corporal punishment in the family and educational institutions is explicitly or indirectly prohibited and punishable, but practice shows that it is still widespread and generally accepted as child-rearing and disciplinary method in the family.

The paper will analyze the legislative solutions to this issue in comparative and national law, and explore legal and social practice in some countries, in order to emphasize the need for its legal reform in Bosnia and Herzegovina and the need to conduct comprehensive education of its citizens on the harmfulness of corporal punishment for development the child's personality and the exercise of their rights.

Key words: *Physical integrity; Health; Children's rights; Parent; School.*